

ENHANCING THE ROLE OF CULTURAL INSTITUTIONS IN EDUCATING TRADITIONAL MORAL VALUES FOR THE YOUTH IN THANH HOA PROVINCE

Le Thi Thao

Thanh Hoa University of Culture, Sports and Tourism
Email: *lethithao@dvttd.edu.vn*

Received: 06/10/2022
Reviewed: 30/10/2022
Revised: 02/12/2022
Accepted: 03/01/2023
Released: 09/01/2023

The education of traditional moral values for the youth plays an important role in the sustainable development of a nation; therefore, there have been different projects and researches towards this issue so far. A large number of solutions have been mentioned and implemented in both theory and practice with the participation of all social forces. This article approaches the issue of traditional moral education for the youth in terms of enhancing the role of cultural institutions, a case study in Thanh Hoa province.

Keywords: Cultural institutions; Thanh Hoa province; Traditional moral education; Youth.

1. Giới thiệu

Trải qua hàng nghìn năm hình thành và phát triển, dân tộc Việt Nam đã hình thành một hệ giá trị đạo đức truyền thống phong phú. Theo giáo sư Vũ Khiêu, truyền thống đạo đức của dân tộc Việt Nam bao gồm: lòng yêu nước, đoàn kết, lao động cần cù và sáng tạo, tinh thần nhân đạo, lòng yêu thương và quý trọng con người¹. Giáo sư Trần Văn Giàu cho rằng, các giá trị đạo đức truyền thống của dân tộc Việt Nam bao gồm: yêu nước, cần cù, anh hùng, sáng tạo, lạc quan, thương người, vì nghĩa². Còn trong các văn kiện của Đảng và Nhà nước, các giá trị đạo đức thường được đề cập đến và được xem là những giá trị nổi bật. Năm 1994, Bộ Chính trị đã có Nghị quyết về một số định hướng lớn trong công tác tư tưởng, trong đó nêu rõ: "Những giá trị văn hoá truyền thống bền vững của dân tộc Việt Nam là lòng yêu nước nồng

¹ Vũ Khiêu (1974), *Đạo đức mới*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, tr.74 - 86.

² Trần Văn Giàu (1980), *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, tr.94

nàn, ý thức cộng đồng sâu sắc, đạo lý “thương người như thể thương thân”, đức tính cần cù,...”¹.

Cùng với thời gian, các giá trị đạo đức này được lưu truyền qua các thế hệ, trở thành truyền thống tốt đẹp, góp phần tạo thành bản sắc văn hóa và động lực phát triển của đất nước. Tuy nhiên, cơ chế thị trường, hội nhập quốc tế và công cuộc công nghiệp hoá, hiện đại hoá ở Việt Nam hiện nay đang là những nhân tố mới tác động mạnh mẽ đến đạo đức truyền thống của dân tộc, tạo nên những biến đổi nhanh chóng và khá mạnh mẽ trong lĩnh vực này, đặc biệt đối với bộ phận thanh niên². Vì thế, làm thế nào để các giá trị đạo đức truyền thống tốt đẹp không bị phai nhạt trong thế hệ thanh niên và tiếp tục phát huy được vai trò quan trọng của mình là vấn đề cần nghiên cứu, xem xét. Đã có nhiều đề án, giải pháp được đưa ra như tăng cường giáo dục các giá trị đạo đức truyền thống cho thanh niên, nâng cao nhận thức của toàn xã hội về vai trò của giá trị đạo đức truyền thống trong xã hội... Bài viết này bàn thêm một giải pháp về việc nâng cao vai trò của thiết chế văn hóa trong giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên, phạm vi địa bàn cụ thể được lựa chọn là tỉnh Thanh Hóa.

2. Tổng quan nghiên cứu vấn đề

Thiết chế văn hóa là đối tượng quen thuộc được đề cập đến trong lĩnh vực quản lý văn hóa. Đã có nhiều tác giả với nhiều công trình nghiên cứu khoa học đề cập đến việc phát huy vai trò của thiết chế văn hóa ở các địa phương cụ thể với các phương diện khác nhau. Tại Thanh Hóa đang lưu ý có sách tham khảo “*Thiết chế văn hóa cơ sở ở Thanh Hóa trong thời kỳ mới*” của Nguyễn Thị Thục (chủ biên), Vũ Văn Bình, Hoàng Bá Khải. Cuốn sách trình bày lý thuyết về thiết chế xã hội và thiết chế văn hoá; hệ thống thiết chế văn hoá cơ sở ở Thanh Hoá hiện nay; kinh nghiệm xây dựng mô hình thiết chế văn hoá cơ sở theo hướng xã hội hoá và đặc thù khu vực. Bên cạnh đó, có một số công trình đề cập đến vấn đề quản lý hoặc nâng cao hiệu quả hoạt động của những thiết chế văn hóa cụ thể như nhà văn hóa, câu lạc bộ, trung tâm văn hóa - thể thao... Cho đến nay, chưa có công trình nào đề cập cụ thể đến vấn đề nâng cao vai trò của thiết chế văn hóa trong giáo dục giá trị đạo đức truyền thống cho thanh niên tỉnh Thanh Hóa.

3. Cách tiếp cận và phương pháp nghiên cứu

Thông tin, số liệu được tác giả thu thập từ các tài liệu có liên quan đến bài viết như sách, báo, mạng Internet, đặc biệt là thông tin, số liệu thống kê của các cơ quan liên quan như Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa, Trung tâm Nghiên cứu lịch sử và Bảo tồn di sản văn hóa Thanh Hóa, Bảo tàng tỉnh Thanh Hóa... Để thu thập thông tin toàn diện, đa chiều, tác giả đã tiến hành khảo sát thực tế tại các thiết chế văn hóa cấp tỉnh; một số thiết chế văn hóa cấp huyện, xã, thôn; thiết chế văn hóa truyền thống; tập trung tìm hiểu về các hoạt động gắn với thanh niên. Bằng phương pháp thống kê, phân tích, tổng hợp, bài viết hướng đến việc

¹ Bộ Chính trị (1993), *Nghị quyết của Bộ Chính trị về một số định hướng trong công tác tư tưởng hiện nay*, Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật, tr.19.

² Liên hợp quốc xác định thanh niên là những người trong độ tuổi từ 15 - 24. Ở Việt Nam, Luật Thanh niên ban hành năm 2005 quy định Thanh niên là công dân Việt Nam từ đủ 16 tuổi đến 30 tuổi.

đánh giá thực trạng và đưa ra một số giải pháp phát huy vai trò của các thiết chế văn hóa trên địa bàn tỉnh Thanh Hóa trong việc giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên.

4. Kết quả nghiên cứu

4.1. Vai trò của thiết chế văn hóa trong giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên

Thiết chế văn hóa (Cultural institutions) là thuật ngữ dùng để chỉ các cơ quan, đơn vị hoạt động văn hóa do nhà nước hoặc cộng đồng xã hội lập ra trong khuôn khổ pháp luật hoặc quy chế của ngành, đoàn thể nhằm đáp ứng nhu cầu văn hóa tinh thần của công chúng, góp phần xây dựng đời sống văn hóa ở địa phương. Thiết chế văn hóa là chỉnh thể văn hóa hội tụ đầy đủ các yếu tố: cơ sở vật chất, bộ máy tổ chức, nhân sự, quy chế hoạt động, nguồn kinh phí; chỉ riêng ngôi nhà hoặc công trình văn hóa chưa đủ để gọi là thiết chế văn hóa. Như vậy, thiết chế văn hóa không chỉ đơn thuần là những công trình vật chất cụ thể mà bao hàm trong đó là hệ thống cơ chế, chính sách vận hành; đội ngũ nhân lực làm công tác quản lý, tổ chức; nguồn lực tài chính và các chủ thể hoạt động. Thiết chế văn hóa thiên về những thực hành, sáng tạo và trao truyền văn hóa giữa các thế hệ, giai tầng trong cộng đồng dân cư. Không có thiết chế văn hóa thì việc sáng tạo, quảng bá, trình diễn và hưởng thụ các giá trị văn hóa trở nên đơn điệu, nhàm chán.

Ở Việt Nam hiện nay, thiết chế văn hóa cơ bản bao gồm 2 hệ thống:

- Hệ thống thiết chế văn hóa - thể thao cơ sở (cấp tỉnh, cấp huyện, cấp xã và thôn, bản phố); trong đó bao gồm cả những thiết chế văn hóa truyền thống (đình, đền, chùa...) và các thiết chế văn hóa mới (nhà văn hóa, khu thể thao, thư viện, nhà trưng bày, công trình văn hóa...).

- Các công trình văn hóa nghệ thuật trên địa bàn toàn tỉnh, gồm: Trung tâm hội nghị, nhà hát, nhà văn hóa, câu lạc bộ, rạp chiếu phim, rạp xiếc, studio truyền hình và studio radio có khán giả; Bảo tàng, thư viện, triển lãm, nhà trưng bày và các công trình khác; Công trình vui chơi, giải trí; Công viên văn hóa lịch sử cách mạng; Tượng đài...

Căn cứ vào đối tượng sử dụng và cơ quan quản lý có thể phân loại thành 4 hệ thống thiết chế văn hóa sau:

- Hệ thống cơ sở văn hóa, thể thao phục vụ cộng đồng thuộc ngành văn hóa, thể thao và du lịch quản lý, bao gồm nhà văn hóa - khu thể thao ở thôn và tương đương, trung tâm văn hóa - thể thao ở xã, phường, thị trấn, quận, huyện, thành phố, tỉnh;

- Hệ thống cơ sở văn hóa, thể thao phục vụ thanh niên, thiếu niên và nhi đồng, bao gồm: nhà thiếu nhi, cung thiếu nhi hoặc trung tâm hoạt động thanh, thiếu nhi;

- Hệ thống cơ sở văn hóa, thể thao phục vụ công nhân, viên chức, người lao động bao gồm: nhà văn hóa lao động, cung văn hóa lao động, trung tâm văn hóa – thể thao ở khu chế xuất, khu công nghiệp và trong các doanh nghiệp lớn;

- Hệ thống cơ sở văn hóa, thể thao thuộc các bộ, ngành, đoàn thể và lực lượng vũ trang, các cơ sở văn hóa, thể thao được đầu tư bằng nguồn vốn xã hội hóa, được quy định về nguyên tắc quản lý và định hướng phát triển.

Thiết chế văn hóa có vai trò quan trọng để tổ chức các hoạt động văn hóa cho nhân dân, đáp ứng các nhu cầu sinh hoạt chung của cộng đồng; qua đó, cộng đồng tổ chức xây dựng và

tổ chức thực hiện các mục tiêu kinh tế - xã hội của địa phương. Thiết chế văn hóa cơ sở còn là yếu tố gắn kết cộng đồng, điều chỉnh các mối quan hệ ở địa bàn dân cư; tuyên truyền chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước đến với mọi người dân; cổ vũ nhân dân thực hiện các nhiệm vụ kinh tế, xã hội, an ninh, quốc phòng.

Đối với việc giáo dục đạo đức truyền thống, thiết chế văn hóa là nơi lưu giữ, phát huy và sáng tạo nhiều giá trị văn hóa của cộng đồng, đồng thời là nơi tổ chức các hoạt động văn hóa phù hợp với tư tưởng, chuẩn mực đạo đức, lối sống và nhất là phong tục, tập quán của từng vùng, miền, dân tộc,... Từ đó, các giá trị đạo đức truyền thống được tiếp nối, lan tỏa và phát huy giá trị. Đối với thanh niên, các thiết chế văn hóa có nhiều ưu thế trong việc giáo dục giá trị đạo đức truyền thống do đây là nơi lưu giữ cô đọng nhất giá trị văn hóa của cộng đồng mà ở lứa tuổi này chưa được trải nghiệm trong thực tế xã hội. Điều này khác với những người cao tuổi có thể còn lưu giữ được ký ức liên quan như ký ức về phong tục tập quán, lễ hội, tín ngưỡng. Ví dụ, các nông cụ cổ truyền, mô hình vũ khí, vật dụng trong thời kỳ chiến tranh cách mạng, vật dụng thời bao cấp... có thể vẫn được hình dung rõ ràng với nhiều người cao tuổi, nhưng lứa tuổi thanh niên chỉ có thể thấy và được tiếp xúc ở nhà trưng bày, bảo tàng; các cụ già có thể còn ký ức về lễ hội truyền thống, diễn xướng dân gian..., nhưng do các hoạt động này sau một thời gian dài bị gián đoạn nên thanh niên chỉ có thể được thấy, được tham gia trong các hoạt động truyền dạy ở nhà văn hóa, trung tâm văn hóa, biểu diễn ở nhà hát... Nếu như những người cao tuổi đã được sống trong những năm tháng hào hùng của cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp và đế quốc Mỹ xâm lược, thì lứa tuổi thanh niên chỉ có thể cảm nhận rõ ràng và hiệu quả về truyền thống yêu nước, ý chí kiên cường bất khuất của cha ông qua các tác phẩm nghệ thuật được biểu diễn hoặc trưng bày trong các thiết chế văn hóa hay các di vật ở bảo tàng, nhà truyền thống...

Trong những năm qua, các thiết chế văn hóa ở Thanh Hóa đã phát huy được vai trò của mình trong giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên như tổ chức các chương trình bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống, tổ chức các hoạt động giáo dục trong cộng đồng, xây dựng nội dung tuyên truyền, giáo dục về giá trị văn hóa truyền thống, trong đó có đạo đức... Tuy nhiên, hiện nay còn nhiều vấn đề đặt ra như: tệ nạn xã hội, suy thoái đạo đức của một bộ phận không nhỏ cán bộ, đảng viên, người lớn tuổi đã ảnh hưởng trực tiếp đến tâm tư, tình cảm của thanh niên; phương pháp và hình thức giáo dục ở các thiết chế văn hóa chưa phong phú, nhiều khi còn xơ cứng, cơ sở vật chất nhiều nơi chưa đáp ứng được nhu cầu hoạt động, sự tác động của mặt trái nền kinh tế thị trường, quá trình toàn cầu hóa, công nghiệp hóa, hiện đại hóa, sự bùng nổ của công nghệ thông tin khiến bộ phận thanh niên tiếp cận với nhiều luồng thông tin nguy hại...

4.2. Thực trạng về vai trò của hệ thống thiết chế văn hóa đối với việc giáo dục các giá trị đạo đức truyền thống cho thanh niên

Thanh Hóa nằm ở cửa ngõ nối liền Bắc Bộ với Trung Bộ, cách Thủ đô Hà Nội và Vùng kinh tế trọng điểm Bắc Bộ khoảng 150km về phía Nam. Hiện nay, Thanh Hóa là tỉnh có diện tích lớn thứ 5 và đông dân thứ 3 trong cả nước. Với 27 huyện/thị xã/thành phố, 559 xã/phường/thị trấn, cùng với tình hình phát triển kinh tế - xã hội ổn định, quá trình chuyển

dịch cơ cấu kinh tế diễn ra mạnh mẽ, tốc độ tăng trưởng kinh tế luôn duy trì ở mức cao và ổn định, hạ tầng cơ sở vật chất đã và đang được đầu tư phát triển quy mô khá tốt... là những lợi thế quan trọng để Thanh Hóa phát triển các công trình văn hóa, thiết chế văn hóa.

Trong những năm qua, thực hiện Chương trình hành động số 04-CTr/TU ngày 18/12/2020 về thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu Đảng bộ tỉnh Thanh Hóa lần thứ XIX, nhiệm kỳ 2020 - 2025; Chương trình hành động số 11-CTr/TU ngày 28/02/2021 của Ban Chấp hành Đảng bộ tỉnh về thực hiện Nghị quyết số 58-NQ/TW của Bộ Chính trị "Về xây dựng và phát triển tỉnh Thanh Hóa đến năm 2030, tầm nhìn đến năm 2045"; Quyết định số 2159/QĐ-UBND ngày 26/4/2013 của Chủ tịch UBND phê duyệt kế hoạch nâng cấp, xây mới các công trình văn hóa (nhà hát, rạp chiếu phim văn học nghệ thuật) giai đoạn 2012 - 2020 tỉnh Thanh Hóa; Kế hoạch số 119/KH-UBND ngày 11/9/2014 của Chủ tịch UBND tỉnh về thực hiện Quy hoạch tổng thể phát triển hệ thống thiết chế văn hóa, thể thao cơ sở giai đoạn 2013 - 2020, định hướng đến năm 2030; việc xây dựng, nâng cấp và tổ chức hoạt động hệ thống thiết chế văn hóa ở Thanh Hóa đã đạt được nhiều thành tựu, góp phần giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên tỉnh Thanh Hóa.

Theo số liệu tổng hợp của Phòng Tổng hợp - Tỉnh ủy Thanh Hóa tháng 12/2021, tình hình xây dựng thiết chế văn hóa, thể thao trên địa bàn tỉnh như sau¹:

- *Thiết chế văn hóa, thể thao cấp tỉnh*: Có 07 thiết chế phục vụ cộng đồng (gồm: Sân vận động tỉnh, Trung tâm Văn hóa tỉnh, Bảo tàng tỉnh, Trung tâm Huấn luyện và Thi đấu thể thao tỉnh, Nhà hát Lam Sơn, Nhà hát Nghệ thuật truyền thống, Thư viện tỉnh, Trung tâm Phát hành phim và Chiếu bóng Thanh Hóa²); trong đó có 02/08 thiết chế đạt chuẩn theo quy định của Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch (Thư viện tỉnh, Nhà hát Lam Sơn). Các thiết chế phục vụ thanh thiếu niên, nhi đồng: Cung thiếu nhi tỉnh; Trung tâm hoạt động Thanh thiếu nhi tỉnh...

- *Thiết chế văn hóa, thể thao cấp huyện*: Có 21/27 đơn vị cấp huyện xây dựng thiết chế văn hóa, thể thao (như: Trung tâm Văn hóa - Thông tin - Thể thao và Du lịch, Nhà truyền thống), chiếm tỷ lệ 77,8%; trong đó có 12 thiết chế đạt chuẩn theo quy định. Có 02/27 đơn vị cấp huyện (thành phố Thanh Hóa và huyện Nga Sơn) xây dựng thiết chế Nhà văn hóa thiếu nhi cấp huyện phục vụ thanh thiếu niên, nhi đồng. Có 03 thiết chế văn hóa phục vụ công nhân, viên chức, người lao động tại các khu công nghiệp (gồm các Nhà văn hóa thuộc Nhà máy Xi măng Bim Sơn, Nhà máy Xi măng Nghi Sơn và Công ty Cổ phần Mía đường Lam Sơn)...

- *Thiết chế văn hóa, thể thao cấp xã*: Toàn tỉnh có 446/559 đơn vị hành chính cấp xã có cơ sở vật chất thiết chế văn hóa, thể thao (gồm Trung tâm Văn hóa - Thể thao, Hội trường đa năng), đạt tỷ lệ gần 79,8%. Trong đó, có 212/559 Trung tâm Văn hóa - Thể thao xã đạt chuẩn theo quy định (đạt tỷ lệ 37,9%).

¹<https://thanhhoa.dcs.vn/tinhuy/pages/2021-12-8/Tinh-hinh-xay-dung-thiet-che-van-hoa-the-thao-trenzcq6v8rszhk3.aspx>

² Đến tháng 6/2022, Trung tâm Văn hóa tỉnh Thanh Hóa và Trung tâm Phát hành phim và chiếu bóng Thanh Hóa được sáp nhập thành Trung tâm Văn hóa - Điện ảnh (thuộc Sở Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa).

- *Thiết chế văn hóa, thể thao cấp thôn*: Có 4.150/4.357 thôn, bản, tổ dân phố có Nhà văn hoá - Khu thể thao, đạt tỷ lệ 95,2%; trong đó có 2.815/4.357 Nhà văn hoá - Khu thể thao thôn, bản, tổ dân phố đạt chuẩn theo quy định (đạt tỷ lệ 64,6%).

Hệ thống thiết chế văn hóa, thể thao cơ sở có vai trò quan trọng trong công tác tuyên truyền chủ trương, đường lối của Đảng, chính sách pháp luật của Nhà nước và tổ chức các hoạt động văn hóa, văn nghệ, thể dục, thể thao góp phần xây dựng đời sống văn hóa cơ sở và giữ gìn, phát huy bản sắc văn hóa dân tộc. Cùng với các thiết chế văn hóa - thể thao, các công trình văn hóa nghệ thuật trọng điểm là nơi phát huy những giá trị văn hóa độc đáo, nhiều công trình văn hóa nghệ thuật đã trở thành điểm đến du lịch hấp dẫn, trở thành biểu tượng và nơi sinh hoạt văn hóa cộng đồng quan trọng đối với đông đảo quần chúng nhân dân. Đối với thanh niên, các thiết chế văn hóa, thể thao đã phần nào phát huy vai trò của mình trong việc giáo dục giá trị đạo đức, truyền thống, tuy nhiên vẫn còn nhiều hạn chế, khó khăn.

Nhiều thiết chế văn hóa chủ yếu để phục vụ lứa tuổi thanh niên như: Sân vận động tỉnh, Trung tâm Phát hành phim và Chiếu bóng, Trung tâm Huấn luyện và Thi đấu thể thao tỉnh, các thiết chế văn hóa tại các khu công nghiệp, hệ thống sân tập thể thao ở cấp xã, huyện. Tuy nhiên, các thiết chế này chủ yếu phục vụ nhu cầu giải trí hay tập luyện thể thao cho thanh niên, việc giáo dục giá trị đạo đức truyền thống chưa được thể hiện trực tiếp. Các giá trị đạo đức truyền thống bồi dưỡng cho thanh niên chủ yếu là tinh thần đoàn kết, vì tập thể, vì cộng đồng...

Nhà hát Lam Sơn, Nhà hát Nghệ thuật truyền thống, Thư viện tỉnh, Bảo tàng tỉnh, thư viện ở các cấp xã, huyện... có nhiều ưu thế trong giáo dục giá trị đạo đức truyền thống nhưng lại ít thu hút được lứa tuổi thanh niên.

Thư viện tỉnh Thanh Hóa được đầu tư cơ sở vật chất khang trang với tòa nhà 7 tầng, diện tích sử dụng gần 12.000m², tổng số tài liệu 430.000 bản, bổ sung, xử lý kỹ thuật đưa vào phục vụ nhân dân từ 15.000 đến 20.000 bản sách; 170 loại báo tạp chí¹.

Ở cấp huyện, đến nay 27/27 huyện, thị, thành phố ở Thanh Hóa đã xây dựng được thư viện, thuộc sự quản lý của Trung tâm Văn hóa, Thông tin, Thể thao và Du lịch. Các thư viện đều có trụ sở hoạt động, có trang thiết bị hoạt động như: giá sách, tủ sách, bàn ghế, tủ thư mục. Bình quân mỗi thư viện có từ 10.000 - 20.000 bản sách, hầu hết các thư viện đã có phòng đọc đa phương tiện - truy cập internet. Các thư viện đều được bố trí từ 1 - 2 cán bộ.

Ở cấp xã, thôn: đến năm 2021, Thanh Hóa đã có 275 thư viện xã, phường, thị trấn; 4.113 phòng đọc báo thôn, làng và nhiều mô hình thư viện tư nhân, thư viện cộng đồng. Những con số này cho thấy, nếu phát huy hiệu quả chức năng của hệ thống thư viện cơ sở thì sẽ thúc đẩy văn hóa đọc phát triển².

Tuy nhiên, đối tượng tham gia thư viện tỉnh ít có thanh niên mà chủ yếu là những nhà nghiên cứu, giảng viên, giáo viên... thường trên 30 tuổi hoặc các em thiếu nhi tham gia phòng đọc thiếu nhi vào các dịp hè... Thư viện ở cấp xã, huyện chủ yếu thu hút đối tượng người cao tuổi.

¹ <http://thuvientinhthanhhoa.vn/>

² Báo Thanh Hóa (12/4/2021), *Thanh Hóa: phát huy vai trò thư viện cộng đồng*, <https://bvhttdl.gov.vn/thanh-hoa-phat-huy-vai-tro-thu-vien-cong-dong-20210412090211544.htm>

Bảo tàng tỉnh Thanh Hóa là nơi sưu tầm, bảo quản, trưng bày những tài liệu, hiện vật của địa phương; nghiên cứu khoa học và phổ biến kiến thức khoa học, nhằm giáo dục truyền thống, nâng cao lòng tự hào dân tộc, tình yêu quê hương đất nước, yêu đồng bào, đồng viên nhân dân ra sức thi đua hoàn thành tốt những nhiệm vụ của Đảng và Nhà nước. Hiện nay tại Bảo tàng có 7 phần trưng bày: (1) Thanh Hóa thời tiền sử - sơ sử; (2) Thanh Hóa từ thế kỷ X đến thế kỷ XIX; (3) Trưng bày chuyên đề “Trống đồng phát hiện ở Thanh Hóa”; (4) Truyền thống yêu nước và Cách mạng Thanh Hóa, giai đoạn năm 1858 - 1945; (5) Thanh Hóa trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ đất nước giai đoạn 1945 - 1975; (6) Chuyên đề đặc trưng văn hóa dân tộc Mường ở Thanh Hóa; (7) Chuyên đề đặc trưng văn hóa dân tộc Thái ở Thanh Hóa. Ngoài ra, tùy từng thời điểm bảo tàng còn có thêm các phòng trưng bày chuyên đề như: “Đời sống của nhân dân Thanh Hóa thời bao cấp”, “Cổ vật tiêu biểu được phát hiện trên đất Thanh Hóa”. Có thể coi đây là cuốn sử sống bằng hiện vật phản ánh bức tranh khá toàn diện về lịch sử và văn hóa của một vùng đất “địa linh, nhân kiệt” ở Bắc Trung Bộ Việt Nam. Thêm vào đó là các chương trình trưng bày lưu động, trưng bày phối hợp nhằm làm sáng tỏ, phong phú thêm một số vấn đề của lịch sử, văn hóa Thanh Hóa. Trong những năm vừa qua, Bảo tàng đã phối hợp với các trường phổ thông trên địa bàn tỉnh tổ chức các chương trình giáo dục trải nghiệm, học sinh được tham quan, tìm hiểu về lịch sử, văn hóa truyền thống xứ Thanh, tham gia các trò chơi dân gian, hoạt động chợ quê... Tuy nhiên, khách tham quan chủ yếu thuộc lứa tuổi học sinh ở các trường tiểu học, trung học cơ sở, trung học phổ thông, hoặc các đoàn khách tham quan là cán bộ hưu trí, cựu chiến binh. Hầu như lứa tuổi thanh niên chưa quan tâm tham quan, tìm hiểu, ngoại trừ một số sinh viên của các trường đại học trên địa bàn tỉnh, một số ít thanh niên yêu văn hóa, truyền thống dân tộc.

Nhà hát Nghệ thuật truyền thống ngoài các chương trình biểu diễn theo chương trình của địa phương phục vụ mọi đối tượng thì hiếm có chương trình thu hút được sự quan tâm, yêu thích của lứa tuổi thanh niên...

Một số thiết chế văn hóa chủ yếu thu hút đối tượng tham gia thuộc lứa tuổi thiếu niên, nhi đồng như Cung thiếu nhi, Trung tâm hoạt động Thanh thiếu nhi tỉnh, Nhà văn hóa thiếu nhi cấp huyện...

Thiết chế văn hóa thu hút được nhiều nhất sự tham gia của thanh niên là Trung tâm Văn hóa - Thể thao của huyện, xã; Nhà văn hóa - Khu thể thao ở các thôn. Tất cả 446 Trung tâm Văn hóa - Thể thao của xã và 4.150 Nhà văn hóa - Khu thể thao của thôn đều tổ chức được các hoạt động có sự tham gia của thanh niên như: hoạt động tuyên truyền các giá trị đạo đức truyền thống; hoạt động văn hóa - văn nghệ, thể dục thể thao gắn với truyền thống cộng đồng và các hoạt động văn hóa, giải trí khác. Tuy nhiên, việc tuyên truyền còn ít đề cập trực tiếp đến các giá trị văn hóa truyền thống mà chủ yếu gắn với việc tuyên truyền thực hiện các nhiệm vụ chính trị của địa phương, phổ biến khoa học, kỹ thuật. Các thôn đều thành lập được câu lạc bộ văn nghệ quần chúng, trong đó hướng tới nhiều giá trị truyền thống. Ngoài ra, loại hình câu lạc bộ sở thích ở các thôn, xã rất đa dạng, phong phú như câu lạc bộ thơ, văn, khiêu vũ, nhiếp ảnh, võ thuật, đàn, hát múa, thể dục thể thao, văn nghệ dân gian truyền thống... Các câu lạc bộ đã thu hút đông đảo hội viên tham gia, tạo nên những sân chơi bổ ích cho cộng

đồng góp phần nâng cao đời sống tinh thần, đồng thời cũng là nơi phát hiện những năng khiếu, tài năng. Tuy nhiên, thành viên tham gia chủ yếu là người cao tuổi, đã về hưu, có nhiều thời gian hơn để tham gia các sinh hoạt cộng đồng, thành viên là thanh niên còn ít, chủ yếu là những cán bộ đoàn hội và một số cá nhân có năng khiếu, đam mê hoạt động nghệ thuật, thể thao. Sự tham gia của thanh niên còn rất hạn chế do phải tham gia lao động sản xuất hoặc học tập ở các trường cao đẳng, đại học, trường dạy nghề...

Ngoài hệ thống thiết chế văn hóa mới, các thiết chế văn hóa truyền thống như đình, đền, chùa, miếu, nghề, am, quán... đã và đang giữ một vai trò quan trọng trong việc giáo dục truyền thống cho thanh niên. Theo số liệu của Trung tâm Nghiên cứu lịch sử và Bảo tồn Di sản Văn hóa Thanh Hóa, đến năm 2022 Thanh Hóa có 809 di tích được xếp hạng các cấp, trong đó có 1 di sản văn hóa thế giới, 5 di tích quốc gia đặc biệt, 99 di tích cấp quốc gia, 704 di tích cấp tỉnh, và hàng ngàn di tích được lưu giữ trong các xóm, làng, thôn, bản khắp các vùng miền của xứ Thanh. Hầu hết các thiết chế văn hóa truyền thống đồng thời là thiết chế tôn giáo, tín ngưỡng, đáp ứng nhu cầu hoạt động văn hóa tâm linh có tính thiêng liêng của cộng đồng làng xã và đóng vai trò quan trọng trong đời sống tinh thần của con người. Trong các thiết chế này đến nay vẫn còn duy trì nhiều hoạt động có tính đa năng và tổng hợp của nhiều mặt đời sống xã hội. Ngôi chùa Phật giáo ngoài chức năng là nơi thờ chư Phật; là nơi tu học, ăn ở của chư Tăng, Ni; là nơi tỏ lòng sùng kính đạo Phật của tín đồ và du khách gần xa... trong lịch sử đã từng là “ngôi trường làng” dạy chữ cho cộng đồng. Đình làng là nơi thờ thần thành hoàng làng, hướng con người đến tinh thần “uống nước nhớ nguồn”. Đình làng còn là một trung tâm sinh hoạt văn hóa, hành chính của làng, xã... Đền, miếu, nghề, am, quán... là nơi thờ thần linh là người có công với dân, với nước, hoặc bảo hộ cho cuộc sống yên bình, hạnh phúc của cộng đồng. Có thể khẳng định, các thiết chế văn hóa truyền thống là “cái nôi” sinh thành, nuôi dưỡng và duy trì sức sống dân tộc từ hàng nghìn năm lịch sử, đến nay. Các thiết chế này đã phát huy được vai trò giáo dục giá trị đạo đức truyền thống cho tất cả các tầng lớp nhân dân thuộc nhiều lứa tuổi, trong đó có thanh niên. Tuy nhiên, thanh niên chủ yếu tham gia hoạt động ở các thiết chế truyền thống này thông qua du lịch, chưa có sự tìm hiểu, sinh hoạt văn hóa truyền thống một cách thường xuyên và chủ động.

Những hạn chế trong việc phát huy vai trò của thiết chế văn hóa ở Thanh Hóa trong giáo dục truyền thống cho thanh niên có thể do những nguyên nhân sau:

Thứ nhất, do đặc điểm tâm lý lứa tuổi, thị hiếu nên thanh niên ít dành mối quan tâm cho các thiết chế văn hóa có khả năng giáo dục giá trị đạo đức truyền thống. Ví dụ, thư viện các cấp ít hấp dẫn thanh niên do lứa tuổi này có khả năng tiếp cận với nguồn thông tin, tư liệu phong phú, đặc biệt từ Internet nên sự quan tâm đối với sách đọc ở thư viện truyền thống bị suy giảm; bên cạnh đó, hình thức thư viện trực tuyến, kho sách mở chưa được triển khai hiệu quả. Trong những năm gần đây, chương trình giáo dục di sản đã được triển khai rộng rãi, mang tính chất bắt buộc đối với các trường phổ thông, nhưng đối với lứa tuổi thanh niên lại mang tính chất tự nguyện, tìm hiểu văn hóa truyền thống chỉ là hoạt động bắt buộc đối với sinh viên một số ngành học/học phần tại các trường đại học trên địa bàn tỉnh. Thanh niên ở các địa phương dù được giáo dục ý thức yêu quý văn hóa truyền thống nhưng chưa bị lôi cuốn

bởi các chương trình văn nghệ, diễn xướng dân gian, lễ hội truyền thống do chưa thật sự hiểu hoặc do đặc điểm công việc, học tập mà không có điều kiện tham gia...

Thứ hai, các thiết chế văn hóa hầu như chỉ mở cửa trong giờ hành chính. Điều này gây khó khăn cho việc đến tham quan, tham gia của thanh niên, vì trong giờ hành chính họ phải tham gia hoạt động học tập, lao động. Do vậy, hạn chế khả năng tiếp cận các giá trị văn hóa, giá trị đạo đức truyền thống dân tộc được lưu giữ ở những nơi này. Hiện nay hầu như mới có bảo tàng tỉnh Thanh Hóa tổ chức hoạt động ngoài giờ hành chính, chủ yếu trong ngày cuối tuần.

Thứ ba, mối quan hệ giữa công chúng với các thiết chế văn hóa này mang tính chất tự nguyện. Nghĩa là, thanh niên sẽ đến những nơi này nếu được thỏa mãn nhu cầu văn hóa, tinh thần, ngược lại họ sẽ không tham gia, tham quan. Hệ thống bảo tàng, thư viện, nhà văn hóa ở Thanh Hóa trong thời gian gần đây đã có nhiều cố gắng trong việc thu hút công chúng, nhưng hoạt động còn nặng tính hành chính. Trong bảo tàng, cách trưng bày hiện vật đã có đổi mới nhưng chưa thật sự hấp dẫn. Thư viện chủ yếu mới chỉ có sách giấy, chưa thực sự thích ứng với yêu cầu trong thời công nghệ 4.0, trong khi đó, những nội dung về nâng tầm hiểu biết, bồi dưỡng tâm hồn cho thanh niên chưa thật sự được chú trọng. Hệ thống nhà văn hóa, nhất là nhà văn hóa cấp xã, phường, về số lượng đã hoàn thành mục tiêu đến năm 2030 mà Chính phủ đưa ra, nhưng việc tổ chức hoạt động còn cầm chừng, mang tính bị động, chưa có sự linh hoạt và sáng tạo. Trung tâm Văn hóa, Thông tin, Thể thao và Du lịch cấp huyện chưa có nhiều hoạt động hấp dẫn thu hút thanh niên vào sinh hoạt, đặc biệt là việc thành lập và tổ chức hoạt động của các câu lạc bộ truyền thống còn hạn chế, hầu như mới chú ý đến các câu lạc bộ mang tính chất “thời thượng”, phong trào... Tất cả những điều này góp phần làm giảm lượng thanh niên đến tham quan, tham gia sinh hoạt, do đó cũng làm giảm khả năng truyền tải, giáo dục giá trị đạo đức truyền thống dân tộc cho thanh niên và các khả năng sáng tạo/tái tạo các giá trị truyền thống dân tộc (ví dụ việc tham gia các câu lạc bộ, tham gia hội diễn văn nghệ quần chúng).

Thứ tư, kinh phí đầu tư thấp, đội ngũ cán bộ hoạt động chưa có tính chuyên nghiệp cao, chưa được thường xuyên bồi dưỡng nâng cao nghiệp vụ, vẫn còn hạn chế trong tiếp cận với công chúng, thanh niên, nhiều cán bộ, nhân viên ở trung tâm văn hóa cấp xã, phường là kiêm nhiệm...

Trên đây là một số lý do khiến cho thiết chế văn hóa ở Thanh Hóa hiện nay chưa phát huy hiệu quả vai trò lưu giữ, phát huy và sáng tạo ra các giá trị văn hóa, qua đó làm giảm chức năng giáo dục giá trị đạo đức truyền thống dân tộc cho thanh niên. Đây cũng là những hạn chế chung đối với thiết chế văn hóa ở nhiều tỉnh thành khác trong nước.

5. Thảo luận

Từ kết quả nghiên cứu nêu trên, bài viết đề xuất một số giải pháp phát huy vai trò của hệ thống thiết chế văn hóa đối với việc giáo dục giá trị đạo đức truyền thống dân tộc cho thanh niên tỉnh Thanh Hóa như sau:

Thứ nhất, cần đẩy mạnh tuyên truyền, giới thiệu về những thành tựu của công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam trong lịch sử cũng như giai đoạn hiện nay, đặc biệt là về vai trò, đóng góp của thanh niên trong quá trình đó. Truyền thống cũng có thể là kênh thông

tin chia sẻ những kiến thức sống, chia sẻ tâm tư nguyện vọng, giới thiệu việc làm, liên kết, tập hợp thanh niên trong những hoạt động xã hội, tổ chức các cuộc thi tìm hiểu về lịch sử, truyền thống dân tộc cho đối tượng thanh niên. Tất cả những điều đó sẽ nâng cao nhận thức của thanh niên về những giá trị đáng tự hào của dân tộc. Khi đó, công tác giáo dục giá trị đạo đức truyền thống dân tộc cho đối tượng này sẽ dễ dàng hơn.

Thứ hai, tạo lập cơ sở vật chất phù hợp với xã hội hiện đại, chứ không chỉ là cái “vỏ” nhà văn hóa hiện đại, mang tính hình thức ở bên ngoài mà bên trong vẫn dùng cách thức trưng bày như cách đây mấy chục năm. Sách vở, hiện vật ít, cũ, không ứng dụng công nghệ thông tin để trình chiếu, mô phỏng, tái hiện lịch sử, hiện vật, đời sống xa xưa. Cần có những hình thức thể hiện hiện đại để phù hợp, hấp dẫn thanh niên. Cần phải thay đổi phương thức hoạt động của các thiết chế này, cố gắng kéo dài thời gian mở cửa, phục vụ công chúng.

Thứ ba, cần có đội ngũ cán bộ, nhân viên có kiến thức, trình độ chuyên môn. Đặc biệt, với cán bộ nhân viên nhà văn hóa cần có thêm khả năng tập hợp quần chúng, khả năng sư phạm, truyền đạt, gây dựng phong trào.

Thứ tư, cần đổi mới hoạt động của các thiết chế văn hóa. Các thiết chế này phải vừa mang tính truyền thống, nhưng cũng vừa phải phù hợp với cuộc sống hiện đại. Việc trưng bày hiện vật, sách báo cần có sự linh hoạt, theo chủ đề rõ ràng, nhằm phục vụ đối tượng thanh niên tốt hơn. Ở Thanh Hóa, đối tượng thanh niên hết sức đa dạng, nên tùy theo đặc điểm thanh niên của từng vùng (nông thôn, thành thị, miền núi, miền biển,) mà có chủ đề phục vụ phù hợp. Linh hoạt triển khai các chủ đề chung liên quan đến giáo dục các giá trị đạo đức truyền thống cho thanh niên như lịch sử, văn hóa, câu lạc bộ nghệ thuật, hay các chủ đề đặc thù phù hợp với đặc điểm thanh niên ở địa phương như nghề nghiệp đối với thanh niên đã đi làm, kỹ năng sống đối với thanh niên là học sinh, sinh viên. Lồng ghép giữa cái chung và cái đặc thù như vậy mới tạo sự hấp dẫn, thu hút thanh niên đến các thiết chế này, bởi trong chừng mực nào đó, bản thân các thiết chế tự nó ban đầu khó hấp dẫn công chúng thanh niên.

Đầy mạnh hơn nữa các mô hình câu lạc bộ trong các thiết chế này, bởi, tính tương tác, giao tiếp, sinh hoạt rất phù hợp với thanh niên. Mô hình câu lạc bộ hiện nay chủ yếu ở nhà văn hóa nhưng hoạt động chưa hiệu quả. Các câu lạc bộ nghệ thuật, sân khấu truyền thống, thơ văn, lịch sử... là môi trường hữu hiệu để thanh niên học hỏi, nghiên cứu sâu hơn các giá trị đạo đức truyền thống dân tộc. Nhưng rõ ràng, các câu lạc bộ này rất khó thu hút thanh niên nếu không có một cơ chế đặc thù nào đó.

6. Kết luận

Để các thiết chế văn hóa ở tỉnh Thanh Hóa nói riêng và các tỉnh, thành phố khác ở Việt Nam nói chung phát huy được vai trò của mình đối với việc giáo dục truyền thống cho thanh niên cần phải có sự điều chỉnh cơ chế quản lý của nhà nước với các thiết chế văn hóa, có chính sách khuyến khích các cá nhân, tập thể, doanh nghiệp, tổ chức xã hội tham gia đóng góp nguồn lực để xây dựng hệ thống thiết chế văn hóa và tham gia hoạt động. Tăng cường bồi dưỡng chuyên môn, nghiệp vụ cho các cán bộ, nhân viên và có chế độ đãi ngộ thỏa đáng với đội ngũ này, có sự phối hợp với các tổ chức Đoàn, Hội Thanh niên trong tình để tập hợp, tuyên truyền, giáo dục thanh niên.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Vũ Khiêu (1974), *Đạo đức mới*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, tr.74 - 86.
- [2]. Trần Văn Giàu (1980), *Giá trị tinh thần truyền thống của dân tộc Việt Nam*, Nxb Khoa học Xã hội, Hà Nội, tr.94
- [3]. <https://thanhhoa.dcs.vn/tinhuy/pages/2021-12-8/Tinh-hinh-xay-dung-thiet-che-van-hoa-the-thao-trenzqc6v8rszhk3.aspx>
- [4]. <http://thuvientinhthanhhoa.vn/>
- [5]. Báo Thanh Hóa (12/4/2021), *Thanh Hóa: phát huy vai trò thư viện cộng đồng*, <https://bvhttdl.gov.vn/thanh-hoa-phat-huy-vai-tro-thu-vien-cong-dong-20210412090211544.htm>

NÂNG CAO VAI TRÒ CỦA THIẾT CHẾ VĂN HÓA TRONG GIÁO DỤC GIÁ TRỊ ĐẠO ĐỨC TRUYỀN THỐNG CHO THANH NIÊN TỈNH THANH HÓA

Lê Thị Thảo

Trường Đại học Văn hóa, Thể thao và Du lịch Thanh Hóa

Email: lethithao@dvttdt.edu.vn

Ngày nhận bài: 06/10/2022

Ngày phản biện: 30/10/2022

Ngày tác giả sửa: 02/12/2022

Ngày duyệt đăng: 03/01/2023

Ngày phát hành: 09/01/2023

Việc giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên có ý nghĩa quan trọng đối với sự phát triển bền vững của quốc gia, dân tộc, vì vậy đã có nhiều đề án, công trình nghiên cứu hướng đến vấn đề này. Nhiều giải pháp đã được đề cập và thực hiện trong cả lý luận và thực tiễn với sự tham gia của tất cả lực lượng xã hội. Bài viết này tiếp cận vấn đề giáo dục đạo đức truyền thống cho thanh niên ở phương diện nâng cao vai trò của thiết chế văn hóa, nghiên cứu trường hợp ở tỉnh Thanh Hóa.

Từ khóa: Thiết chế văn hóa; Tỉnh Thanh Hóa; Giáo dục đạo đức truyền thống; Thanh niên.